

УДК 78.087.5

Ірина КЛИМЧИК

**ОРГАНІЗАЦІЯ  
НАВЧАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ  
В ДНІПРОПЕТРОВСЬКІЙ  
АКАДЕМІЇ МУЗИКИ  
ІМЕНІ МИХАЙЛА ГЛІНКИ**

Досліджується вплив навчальної практики на поліпшення професійної підготовки випускників Дніпропетровської академії музики імені Михайла Глінки. Відстежується значення її фольклорного компонента. Підіймається проблема популяризації нематеріальної музичної спадщини Дніпропетровщини як важливої складової майбутньої професійної діяльності випускників ВНЗ.

**Ключові слова:** навчальна практика, концертно-виконавська практика, педагогічна практика, практика роботи з хором (ансамблем, оркестром, капелюю), архівно-бібліографічна практика, музичний фольклор.

Дніпропетровська академія музики імені Михайла Глінки (далі Академія) є одним з найдавніших спеціалізованих музичних навчальних закладів України. У 2018 р. Академія святкуватиме своє 120-річчя. Перші музичні класи в м. Катеринославі були відкриті у 1898 році. З 1901 р. почало діяти музичне училище, яке у 2006 р. отримало статус вищого навчального закладу (ВНЗ). З 1923 р. функціонує музична школа Академії, яка є основною базою для всіх видів навчальної практики (крім архівно-бібліографічної) для студентів музичного коледжу та музичного факультету. Таким чином, навчальний заклад нині складають три структурні підрозділи: музична школа, музичне училище (нині музичний коледж) та музичний факультет. Слід зазначити, що подібна ситуація є своєрідним феноменом, що відтворює кращий європейський досвід загальної ступеневої освіти в Україні. Увесь навчальний комплекс отримав статусну назву консерваторії, а з 2016 р. — Дніпропетровської академії музики імені Михайла Глінки.

Разом із розвитком професійної музичної освіти на Дніпропетровщині зростала майстерність випускників музичного закладу. Вже у середині ХХ ст. невід'ємною складовою фахового зросту майбутніх професіоналів у сфері музики стала навчальна практика.

*Мета* статті — дослідити вплив навчальної практики на формування професійних навичок випускників Академії; відстежити значення її фольклорного компонента як важливого чинника плекання автентичних рис українського музичного мистецтва.

Слід зазначити, що окремих досліджень з питань організації навчальної практики у ВНЗ музичної спрямованості дуже мало. Окрему увагу таким проблемам приділяли такі вчені, як Е. Абдуллін [1], Н. Дец [2], О. Ростовський [9], М. Фейгін [10], В. Хананаєва [12; 13, с. 60—65], С. Хананаєв [14, с. 180—189; 15, с. 35—47].

Зауважимо, що підготовка сучасного музиканта включає два основних вектори — педагогічний і виконавський, а також потребує застосування комплексного підходу як одного з провідних у навчальному процесі. Цілісне уявлення про професійну діяльність у студентів Академії послідовно формується в ході освітнього процесу. Важливим видається компонент практики, адже саме він допомагає зрозуміти, чи вдалося студенту опанувати всі теоретичні знання і навички та вміло застосувати їх під час практичної діяльності.

Зазначимо, що в Академії сім видів навчальної практики: педагогічна, концертно-виконавська, концертмейстерська, лекторська, практика роботи з хором (ансамблем), практика роботи з оркестром (капелою) та архівно-бібліографічна практика. Особливістю навчальної практики в Академії (з 2016 р.) є застосування українського фольклору, а саме народного музичного матеріалу, в процесі навчання гри на різноманітних інструментах. Український фольклор використовується в Академії при опануванні теоретичного циклу дисциплін (сольфеджіо, теорія музики, гармонія, аналіз музичних творів тощо), при вивченні предметів, пов'язаних з формуванням співочих навичок (ансамбль, хор, сольний спів, камерний спів та ін.), а також при колективному музикуванні (різні склади ансамблів, оркестрів, капела бандуристів).

З метою посилення елементу практичної підготовки та збереження унікального фольклорного матеріалу — козацьких пісень, пов'язаних з історією рідного краю, під егідою ректора Академії Ю.М. Новікова, з 2014 року організуються щорічні польові дослідження. До роботи в першій науковій фольклорній експедиції були залучені відомі вчені: науковий співробітник Центру захисту культурної спадщини Г. Пшенічкіна (м. Київ) та доктор етнології, професор Клайпедського університету Р. Слюжинкас.

На експедиційні розвідки разом зі студентами-практикантами виїжджають викладачі кафедри «Історія та теорія музики» Академії: кандидат мистецтвознавства, завідувач та професор кафедри «Історія та теорія музики» С. Щітова, кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри «Історія та теорія музики» М. Варакута, викладач Академії, науковий співробітник проблемної наукової дослідної лабораторії етномузикології НМА України ім. П. Чайковського А. Любимова, викладач Н. Шоліна. Завдяки таким експедиціям проходження архівно-бібліографічної практики наповнюється новим змістом.

До сьогодні студенти Академії працювали в містах і селах восьми районів Дніпропетровської області: Верхньодніпровському, Дніпропетровському, Криничанському, Магдалинівському, Павлоградському, П'ятихатському, Томаківському та Царичанському. Ними було зроблено більше 1000 дик-

тофонних записів народних пісень у 70 селах Степової України [16]. Знайомство з аутентичним виконанням козацьких пісень як соло, так і в ансамблі, значно розширило музичний світогляд студентів-практикантів і пробудило бажання заглибитися в тонкощі фольклорного мистецтва краю. Результатом експедицій стало створення у 2016 р. лабораторії фольклору та етнографії Академії (завідувач — викладач Академії О.Н. Гусіна). Сьогодні ця лабораторія слугує стратегічною площадкою для багатьох видів навчальної практики.

Важливою складовою проходження архівно-бібліографічної практики є дешифрування зібраного матеріалу. У ході перенесення на папір диктофонних записів пісенних мелодій знаходять практичну реалізацію теоретичні знання, отримані студентами на молодших курсах під час вивчення дисциплін «Фольклор» та «Народна музична творчість (розшифровка фольклору)». Студенти-практиканти також вдосконалюють навички, набуті на заняттях з сольфеджіо, теорії музики, гармонії, поліфонії тощо, застосовують свої вміння гри на музичних інструментах. Вказані практики допомагають студентам-випускникам розвивати мелодичний та гармонічний слух, систематизувати їх теоретичні знання та вдосконалювати навички гри, що є основою підготовки успішного викладача-музиканта.

Знайомство з творчістю фольклорних ансамблів «Богуславочка» з с. Богуслав Павлоградського району, «Криниця» з м. Підгородне та «Знахідка» з м. Жовті Води надихнуло колектив кафедри «Історія та теорія музики» на створення фольклорного ансамблю в Академії. Учасниками ансамблю «Калита», який був заснований у 2014 р. викладачем Т. Хмилюком, стали молоді дівчата — студенти згаданої кафедри. Отож, назва гурту не випадково пов'язана з калитою — здобним короваем, який був неодмінним атрибутом народних дівочих гулянь. Сьогодні до складу ансамблю входять і молоді парубки, які виявили бажання поглиблено вивчати фольклорну нематеріальну спадщину краю. Студенти-практиканти опановують рідкісну манеру народного співу як унікальну складову багатоголосся строкатого етнічного населення Дніпропетровщини. Ансамбль «Калита» постійно бере участь в обласних та міських музикознавчих конференціях, семінарах, презентаціях, концертах тощо. В такий спо-

сіб студенти шліфують свою виконавську майстерність у колективному музикуванні (що є змістом концертно-виконавської практики та практики роботи з ансамблем) та сприяють популяризації етнічного мистецтва краю. Репертуар фольклорного ансамблю «Калита» переважно становлять козацькі пісні Дніпропетровської області, записані від аутентичних носіїв (з числа сільських виконавців) під час фольклорних експедицій 2014—2015 рр.: «Ой за током, за током», «Ой, зима, зима», «Ой, весна красна», «Ой, у полі жито», «Стоїть козак на чорній кручі», «Послала мене мати», «Калина-малина», «Погонич кудрявий», «Ой, матінко моя» тощо. Окреслений матеріал увібрав у себе всі музичні характеристики козацьких пісень Дніпропетровщини: розлогість мелодії, широкий її діапазон, протяжність кожної музичної фрази, розспіваність віршових складів, накладення заспіву наступної музичної строфи на завершення попередньої, багатоголосся з елементами підголоскової поліфонії, значну кількість музичних строф (куплетів), у яких відображається довгий, насичений деталями сюжет. Художній керівник ансамблю «Калита» Т. Хмилюк, намагаючись максимально зберегти автентичність матеріалу, аранжує репертуар колективу, застосовуючи більш звичну для практикантів ритмізацію мелодій, характерні гармонійні сполучення, доповнення багатоголосного співу *a capella* звучанням поширених серед українського козацтва ударних інструментів барабана та бубна. Таке мінімальне осучаснення козацьких пісень робить їх справжніми перлинами невтраченої музичної фольклорної традиції українців.

Студенти, наживо спостерігаючи процес творчого переосмислення фольклору і його практичну реалізацію у виконавському процесі, заглиблюються в невідому для них раніше сферу. Завдяки плідній роботі ансамблю «Калита» постає питання про відкриття нової для Академії спеціалізації — «Народний спів», на базі якої можна було б впроваджувати в процес навчальної практики ознайомлення з новими елементами музичного мистецтва, а також вивчення особливостей народного одягу та обрядовості Степової України.

Ансамблеві аранжування козацьких пісень слід застосовувати як педагогічний і концертний матеріал в концертно-виконавській, педагогічній практиках та в період проходження практики роботи з хо-

ром, а також з дитячими ансамблями, хоровими та фольклорними колективами. Це відмінний матеріал для реалізації вокальних та хорових навичок студентів спеціалізацій «Хорове диригування» та «Спів», багатоголосний спів — одне з основних професійних умінь.

Художню цінність козацьких пісень підтверджує факт включення рекрутської пісні «Ой гай, мати» (записаної у с. Крутеньке Томаківського району у 2015 р.) до репертуару відомого в Україні та за її межами фольклорного гурту «Володар» (кер. Маргарита Скаженик) з м. Києва.

Зібраний під час фольклорних експедицій музичний матеріал та зразки усної народної творчості увійшли до збірок «Козацькі пісні Дніпропетровщини» [3] та «Народні пісні сучасної Дніпропетровщини. Випуск 1. Томаківський район» [5], які побачили світ завдяки праці колективу викладачів кафедри «Історія та теорія музики» Дніпропетровської академії музики ім. М. Глінки.

Останнім часом спостерігається збільшення фольклорного компонента у виконавській практиці студентів Академії. Не втрачає актуальності питання навчального та концертного репертуару, як одного з важливих складових моментів у набутті концертно-виконавських навичок. Поштовхом для створення нових творів для оновлення репертуару останнім часом стали козацькі пісні, опубліковані у вищезгаданих збірках.

Прикладом успішного використання фольклорних матеріалів є складений на їх основі навчальний посібник «Українська пісня у поліфонічних творах для бандури» [4] — синтез творчої діяльності композитора В. Мартинюк (Брондзя), виконавця-бандуриста С. Овчарової і музикознавця С. Щітової. Збірка представляє інтерес як джерельна база збагачення та розширення репертуару сучасних виконавців на підставі народнопісенного матеріалу, зібраного переважно на Дніпропетровщині. В цьому — естетично-художня і виховна цінність поліфонічних творів, що репрезентовані у посібнику. Нове життя в інвенціях, написаних Валентиною Мартинюк отримали теми козацьких пісень «Ой у полі, полі світлиця стояла», «Стоїть козак на чорній кручі», «Пісня про Нечая», «Ой, у полі верба», «Максим, козак Залізник» [4].

Навчально-методичні посібники С. Овчарової та В. Овчарова [8; 7; 9] використовуються виклада-

чами кафедри «Народні інструменти» Академії для організації та проведення практики роботи з капелою та оркестром студентів-народників. Твори, які ввійшли до розділів репертуарних прикладів, в переважній більшості написані на основі аутентичного чи напливового фольклору композитором, викладачем-методистом предметно-циклової комісії «Теорія музики» Валентиною Мартинюк. Зазвичай випускники-практиканти кафедри «Народні інструменти» стають першими виконавцями новостворених музичних композицій. Процес народження виконавських інтерпретацій, що проходить спільно з автором творів, керівниками капели і оркестру та викладачами диригування, є ексклюзивним і дуже плідним. Він дає поштовх до розвитку власних композиторських здібностей студентів. Тому є приклад: найбільшу кількість тих, хто додатково займається композицією в Академії становлять студенти кафедри «Народні інструменти», зокрема бандуристи.

Оскільки у другій половині ХХ ст. відбулась значна зміна в конструкціях народних інструментів (бандури, баяна, сопілки, домри, цимбалів тощо), що значно розширило їх виразові можливості, відчувається нестача відповідного репертуару для виконавців на цих інструментах. Тому, викладач предметно-циклової комісії «Народні інструменти» Володимир Клименко працює щодо створення збірки обробок козацьких пісень Дніпропетровщини для баяна. Вже написано 17 композицій, серед яких творчо переосмислені пісні «Повіє вітер степовий», «Та й росла редька», «Ой, з-за гори», «Від поля до поля», «Та вже років двісті» та ін., які можуть використовуватися в педагогічній практиці студентів як репертуар для учнів музичної школи, так і у виконавській практиці студентів коледжу та факультету. Сподіваємося, що цей матеріал буде опублікований найближчим часом.

Прості мелодії народних обрядових пісень знаходять своє застосування в заняттях співом з дітьми хорового відділу музичної школи Академії, активну участь в яких беруть практиканти. Розспівування на фольклорному матеріалі, виконання простих канонічних побудов, включення козацьких пісень до концертного репертуару учнів — все це шляхи популяризації народного мелосу.

Розвиток слухових навичок на уроках сольфеджіо шляхом читання з листа, написання музичних ритміч-

них та мелодичних диктантів, виконання народного двоголосся — це неповний перелік можливих варіантів застосування козацького фольклору у педагогічній практиці. Фольклорні мотиви використані також у робочому зошиті викладача предметно-циклової комісії «Теорія музики» Юлії Фурдуї «Музичні прописи (для дітей від чотирьох років)» як доступний дітям матеріал для аналізу музичних побудов [11].

• Впровадження етнічного матеріалу до навчального процесу, зокрема в період проходження навчальної практики, приносить значну користь для формування низки професійних навичок студентів Академії;

• Посилення елементу практичної підготовки в Академії стимулює студентів до саморозвитку;

• Опанування багатим фольклорним матеріалом Дніпропетровщини слугує надійним підґрунтям для майбутніх педагогічних і творчих практик випускників Академії, уможливує відродження та подальший розвиток співочої традиції українців;

Отже, нематеріальна музична спадщина Дніпропетровщини є цінним джерелом для розширення змісту навчальної практики у Дніпропетровській академії музики імені Михайла Глінки.

1. *Абдуллин Э.Б.* Методологический анализ проблем музыкальной педагогики в системе высшего образования: учеб. пособие / Э.Б. Абдуллин. — Москва : Прометей, 1990. — 186 с.
2. *Дец Н.И.* Педагогическая практика у студентов исполнительских специальностей вузов искусств (учебно-методическое пособие) / Н.И. Дец, Р.Р. Маслова. — Волгоград, 2009. — 56 с.
3. *Козацькі пісні Дніпропетровщини* / упоряд. Дніпропетровська консерваторія ім. М. Глінки ; переднє слово Є.Г. Удода. — Дніпропетровськ : ЛізуновПрес, 2015. — 60 с. : іл.
4. *Мартинюк В.М.* Українська пісня у поліфонічних творах для бандури: навчальний посібник / В.М. Мартинюк, С.В. Овчарова, С.А. Цітова. — Дніпро : ЛІРА, 2017. — 68 с.
5. *Народні пісні сучасної Дніпропетровщини*. — Випуск 1. Томаківський район / упорядники: Галина Пшенічкіна, Анастасія Любимова. — Дніпро : ЛІРА, 2016. — 56 с.
6. *Овчарова С.В.* Інструментування творів для капели бандуристів та струнного оркестру: навч.-метод. посіб / С.В. Овчарова, В.С. Овчаров. — Дніпро : ЛІРА, 2017. — 36 с.
7. *Овчарова С.В.* Інструментування для капели бандуристів з оркестровою групою: навч.-метод. посіб. /

- С.В. Овчарова, В.С. Овчаров. — Дніпро : ЛІРА, 2017. — 44 с.
8. Овчарова С.В. Педагогічний репертуар для капели бандуристів з оркестровою групою: навчально-методичний посібник / С.В. Овчарова, В.С. Овчаров. — Дніпро : ЛІРА, 2017. — 40 с.
  9. Ростовський О.Я. Педагогіка музичного сприймання: Навч.-метод. Посібник / О.Я. Ростовський. — Київ : ІЗМН, 1997. — 248 с.
  10. Фейгин М.Э. Воспитание и совершенствование музыканта-педагога / М.Э. Фейгин. — Москва : Советский композитор, 1973. — 156 с.
  11. Фурдуй Ю.В. Музичні прописи: для дітей від 4 років / Ю.В. Фурдуй. — Дніпро : ЛІРА, 2017. — 52 с.
  12. Хананаева В.Е. Формирование профессионально-педагогической направленности исполнителя в музыкальном вузе : автореф. диссер. канд. искусств. / В.Е. Хананаева. — Ленинград, 1985. — 20 с.
  13. Хананаева В.Е. Развитие педагогического мышления у студентов музыкальных вузов / В.Е. Хананаева // Проблемы комплексного творческого воспитания музыканта-исполнителя. — Новосибирск, 1984. — 152 с.
  14. Хананаев С.В. До питання взаємодії творчих практик / С.В. Хананаев // Зб. наук. статей. Музикознавча думка Дніпропетровщини. — Вип. 11. — Дніпро : ЛІРА, 2016. — 196 с.
  15. Хананаев С.В. Чинники формування педагогічного досвіду. Практичні рекомендації / С.В. Хананаев // Зб. наук. статей. Музикознавча думка Дніпропетровщини. — Вип. 5. — Дніпропетровськ : Юрій Сердюк, 2010. — 240 с.
  16. Пшенічкіна Г. Криничанський район [Електронний ресурс] / Г. Пшенічкіна, А. Любимова. — Режим доступу до ресурсу : <http://www.krinich-rn.dp.gov.ua/>

OBLADM/krinch\_rda.nsf/docs/0268F2BD88DACFF2C2257F690059E468?opendocument&PrintForm.

*Iryna Klymchuk*

#### ORGANIZATION OF EDUCATIONAL PRACTICE IN THE DNIPROPETROVSK ACADEMY OF MUSIC NAMED AFTER. M. GLINKA

The influence of educational practice on improving the professional training of graduates of the Dnipropetrovsk Academy of Music named after. M. Glinka is under investigation. The value of folklore's component is traced. The problem of popularization of intangible musical heritage of Dnipropetrovsk region as an important component of the future professional activity of graduates of higher educational institutions is raised.

**Keywords:** educational practice, concert-executive practice, pedagogical practice, practice with chorus (ensemble, orchestra, chapel), archival-bibliographic practice, musical folklore.

*Iryna Klymchuk*

#### ОРГАНИЗАЦИЯ УЧЕБНОЙ ПРАКТИКИ В ДНЕПРОПЕТРОВСКОЙ АКАДЕМИИ МУЗЫКИ ИМЕНИ МИХАИЛА ГЛИНКИ

Исследуется влияние учебной практики на улучшение профессиональной подготовки выпускников Днепропетровской академии музыки имени Михаила Глинки. Отслеживается значение ее фольклорного компонента. Поднимается проблема популяризации нематериального музыкального наследия Днепропетровщины как важной составляющей будущей профессиональной деятельности выпускников ВУЗа.

**Ключевые слова:** учебная практика, концертно-исполнительская практика, педагогическая практика, практика работы с хором (ансамблем, оркестром, капеллой), архивно-библиографическая практика, музыкальный фольклор.